

Yeni nəşrlər

TƏHSİLİMİZ: dünəndən sabaha

Müstəqillik əldə etdikdən sonra bütün istiqamətlərdə olduğu kimi, təhsil sahəsində də köhnə sistemin köhnəliklərindən qurtarmağın yeganə yolu kimi islahatlara rəvac verildi. Təbii ki, bu yolda bizi uğurlarla yanaşı, səhvlər də gözləyirdi. Mütəxəssislər səhvlərin vaxtında aşkar edilməsi, aradan qaldırılması və ya ən azı neqativ təsir dərəcəsini azaltmaq üçün görülən işlərin təhlil edilməsinə üstünlük verdilər. Bu ən düzgün yol idi. Xüsusən təhsil sahəsində görülən hər bir yenilik mütəmadi olaraq təhlil edilməlidir.

Görülmiş işlərin zaman və məkan kontekstində təhlilini özündə əks etdirən kitab haqqında

radılmasında və tədris şagirdlərin öz biliklərini təcrübədə, konkret həyat şəraitinə tətbiq edə bilməsində, fənlərin tətbiqi məsələlərinin artırılmasında, bu yolla məktəb məzmunlarının hamısının müstəqil həyata hazırlanmağa gətirilməsi.

Müasir müəllimi necə müasirləşdirməli

Təhsilin məzmunu təbii ki, müəllim tərəfindən şagirdlərə ötürülür. Müəllif kitabda müəllimin şagirdin formalaşdırılmasında nəhayətə qədər oynadığı rolunu vurğulayır və həyata keçirilən islahatlarda bəzi hallarda müəllimlərin pedaqoji fəaliyyətinin müasir dövrün tələblərinə tam cavab vermədiyini qeyd edir və "Müasir müəllimi necə müasirləşdirməli" (bu yarımbölmənin adı pedaqoji incəliklə təfsir edilir və müəllimin fəaliyyətinin köklü problemlərə malik olduğunu özündə əks etdirir) yarımbölməsində müəllimlərin müasirləşdirilməsinin yollarını axtarır. Müəllimin fikri ilə razılaşmamaq olmur. Bu, həqiqətdir ki, bu gün müəllim şagirdlər qarşısında özünü şəxsiyyət kimi tədqiq edə bilməlidir. Bunun üçün hər bir müəllimin öz konsepsiyası olmalıdır. Bütün dövrlərdə konsepsiyası olan müəllim hamının gözündə qabaqcıl müəllim kimi nüfuz qazanıb. Qəribədir, bəs qabaqcıl olmayan müəllimləri necə adlandıralar? Cavab aydındır, "adi müəllimlər". Görəsən, adi müəllimlər müasir dövrün tələblərinə uyğun şəxsiyyət yetişdirə bilər? Bu suala cavab vermək çətindir. Amma biz bu sualların fonunda müəllimin vəziyyətindən çıxış yolu kimi müəllim hazırlığının yaxşılaşdırılmasına diqqətli yanaşmağı tədqiq etməyə çalışırıq.

Hikmət ƏLİZADƏ,
professor, pedaqoji elmlər doktoru

Yalnız bu yol ilə həyata keçirilən islahatlarda xətalara vaxtında qorxmaq mümkündür. Alimlərimiz, təhsil sahəsində çalışan mütəxəssislər, qabaqcıl müəllimlər mütəmadi olaraq kütləvi informasiya vasitələrində dəyərli məqalələr ilə diqqəti cəlb etmişlər. Bu günlərdə həyata keçirilən islahatların daha da səmərəli xarakter daşması üçün görülən işlərin zaman və məkan kontekstində təhlilini özündə əks etdirən yeni kitab - Azərbaycan təhsilinin inkişafında mühüm rol oynayan Asif Cahangirovun "Təhsilimiz:dünəndən sabaha. Optimistin baxışları" adlı kitab işıq üzünə çıxmışdır.

Qəzet səhifələrində formalaşan pedaqoji düşüncələr

Asif Cahangirovun 2008-ci ildə "Zerkalo" qəzetində çap etdiyi, ölkəmizdə islahatların daha yüksək səviyyədə həyata keçirilməsinə xidmət edən silsilə məqalələri bu gün də təhsil ictimaiyyətinin yadındadır. Həmin məqalələrdə ölkəmizdə həyata keçirilən islahatların uğurları, meydana çıxan nöqsanları, bu nöqsanların aradan qaldırılması yolları təcrübəli təhsil təşkilatçısı tərəfindən necə də incəliklə təhlil edilməsi, təhsilin inkişafına xidmət edən hər bir təhsil işçisi üçün, öz fəaliyyətini daha da düzgün təşkil etmək istiqamətində mayak rolunu oynamışdır.

Həmin müddətdən xeyli vaxt keçmişdir, bu gün islahatların özünü sonuncu mərhələsinə qədər qoymuşdur. Bu müddət ərzində yeni uğurlar əldə edilməklə yanaşı, təbii ki, bəzi korrekte işlərin həyata keçirilməsinə ehtiyac yaranmışdır. Azərbaycan təhsilinin daha da inki-

şaf etdirilməsi istiqamətində var gücünü ilə çalışan Asif Cahangirov "Zerkalo" qəzetində çap olunmuş məqalələrə yenidən müraciət etmiş, onları kitab formasında çap etdirmək qərarına gəlmişdir. Bu, olduqca vacib və zəruri qərar idi. Təbii ki, müəllif həmin məqalələri olduğu kimi deyil, həmin müddətdən bu günə qədər keçən vaxt ərzində baş verən dəyişiklikləri, yenilikləri təhlil etmiş, hadisələri həyata keçirilən islahatların fəth etdiyi yeni zirvələrdən baxaraq qiymətləndirmişdir. Müəllif baş verən dəyişiklikləri müqayisəli təhlil edərək, əldə olunan nailiyyətləri sevinc hissələri ilə vurğulayır. Bununla yanaşı həyata keçirilən islahatların görünən və görünməyən zəruri məqamları da kitabda açıqlanır və bu günün prizmasından onların həlli yollarını müəllif təcrübəli ustad təhsil işçisi kimi göstərir. Bu, kitabın ən böyük məziyyəti kimi dəyərləndirilməlidir.

Azərbaycan universitetləri dünya reyting cədvəllərində

Kitabda müəllif ilk növbədə ali təhsilin problemlərinə diqqət yetirir. Bu zaman o dünya miqyasında ən yaxşı ali təhsil müəssisələrinin reyting cədvəllərinə (THE World University Rankings (THE), QS World University Rankings (QS), ARWU-500 və b.) diqqətli yanaşır. Bu reyting cədvəllərində o, 2008-ci il ilə son dövrlərin məlumatlarını müqayisəli təhlil edir. 2008-ci ildə bu cədvəllərdə post-sovet məkanında olan ölkə universitetləri arasında yalnız Moskva Dövlət Universitetinin adının olduğu qeyd olunur. Bunu belə də təbii sayan müəllif son dövrlərdə rey-

ting cədvəllərində dəyişikliklərin baş verdiyini və THE World University Rankings cədvəllərində Rusiyanın 1, QS reyting cədvəlində Rusiyanın 17, Qazaxıstanın 3, Estoniya, Belarus, Ukrayna və Litvanın 1 universitetinin daxil olduğunu göstərir. Müəllif bu cədvəllərdə ölkəmizin ali məktəblərini axtarır və bu universitetlər arasında yalnız Bakı Dövlət Universitetinin olduğunu qeyd edir. Kitabda reyting cədvəlləri və onların universitetləri qiymətləndirməsi xüsusi cədvəllər vasitəsi ilə oxucunun diqqətinə çatdırılır. Müəllifin haqlı sualı ortaya çıxır: - Universitetlərimizin dünya reytingində aşağı yer tutmasının səbəbi nədir? Təbii ki, bu suala cavab vermək çətindir. Əlbəttə, bu gün universitetlərimiz əvvəlki illərlə müqayisədə böyük inkişaf yolu keçib, bunu danmaq insafsızlıq olardı, amma günün reallığından qiymətləndirəndə bu inkişafı qaneedicilə saymaq o qədər də asan deyil. Müəllif çıxış yolunu dövlətin dəstəyi ilə ölkədə əzi bir-iki top-universitetin yaradılmasında və digər Azərbaycan universitetləri üçün genişləndirilməyə imkan verən genişləndirilməyə imkan verən modelin daha düzgün tətbiqinin vacibliyini vurğulayır. Məlum olduğu kimi, Boloniya bəyannaməsi Avropa ali təhsil müəssisələrini ECTS modelinə uyğun gələn akademik kreditlər sistemini tətbiq etməyə səsləmişdir. Bu, hər şeydən əvvəl genişmiqyaslı tələbə mobilliyini dəstəkləyir, tələbəyə fənni, müəllimi, fərdi təhsil trayektoriyasını, fərdi təhsil programını seçmək hüququ verir. Kredit sistemi tətbiq olunan bütün Avropa universitetlərində müəllim mütləq tədris etdiyi fənn və kurslar üzrə mənimləmə nəticələrinə aid tələblər işləyib hazırlanmalıdır. Hər bir ali məktəb müəllimi tədris portalında şəxsi sahəni yaratmalı, habelə tədris etdiyi fənnə aid xüsusi səhifə hazırlamalıdır. O, tamamilə düzgün olaraq, burada tələbələrə sərbəst işləməsi üçün zəruri informasiya mənbələrinin siyahısının, elektron istinadların mütəmadi olaraq yenilənməsini, auditoriya müşahidələrinin mətnlərini və onları müşahidə edən multimedia nümunələrini (animasiya, klip, təqdimat və s.), habelə keçiriləcək seminarların planını, yoxlama işlərini, testlərin məzmununu və s. məlumatların yerləşdirilməsini zəruri sayır. Bu məsələlərin mütləq əksəriyyəti özünün formalaşma dövrünü keçir. Onların bu günə qədər tam formalaşma bilməməsinin obyektiv səbəbləri var. Kitabda bu məsələlərin həllinin daha da sürətlənməsi yolları göstərilir. Müəllif bu yollardan biri kimi Bəyannamənin həyata keçirilməsi ilə bağlı qəbul edilmiş kommunikaşon diqqətli yanaşma və həmin kommunikaşon tələbələrini yerinə yetirilməsini zəruri sayır.

Boloniya bəyannaməsi və Azərbaycan universitetləri

2005-ci ildə Azərbaycan universitetlərinin Boloniya bəyannaməsinə qoşulması ilə universitetlərin sürətlə inkişaf edəcəyi gözlənilirdi. Kitab müəllifi bu inkişafın üçünləng gətirdiyinin səbəblərini axtarır. Bu məsələdə onun mövqeyi belədir ki, Boloniya bəyannaməsinin başlıca ideyaları, tövsiyələri, təklifləri dərindən öyrənilib, həyata keçirilməsinə imkan verən şərait yaradılıb, bəzi tələblərin yerinə yetirilməsini zəruri sayır.

Kitabda haqlı olaraq, əcnəbi tələbələr ölkə təhsilinə cəlb edilməsini, elmi tədqiqat işlərinin keyfiyyətinin artırılmasını, elmi nəticələrin nüfuzlu jurnallarda (impakt-faktorlu) nəşr edilməsini, nüfuzlu təhsil müəssisəsi olmaq üçün əsas meyara kimi ali məktəbdə tanınmış alimlərin işləməsinin dəyərləndirilməsini, universitet müəllimlərinin fənni tədrisində fəal və interaktiv təlim metodlarından daha çox istifadə etmələrini, rəqəmsal texnologiyaların təhsilə inteqrasiyasını, distant təhsilin həyata keçirilməsini və s. təhsilin keyfiyyətinin artırılması yolları kimi qiymətləndirilir.

Ümumi təhsil məktəbində təhsilin məzmunu

Orta məktəbin problemlərinə toxunan müəllif kitabda diqqətli, ilk növbədə, tamamilə haqlı olaraq, təhsilin məzmunu məsələsinə cəlb edir. Onun fikrincə, orta təhsil qarşısında duran ən mühüm vəzifə müstəqil həyata qədəm qoyan orta məktəb məzmununa zəruri bilik, bacarıq, səriştələr aşılamaq, onu keşməksəli və sürətlə dəyişən həyata hazırlamaqdır. Müəllifin problemə yanaşma tərzi pedaqoji maraq kəsb edir və təhsilin qarşısına qoyulan məqsədlə, riyazi təminlə desək, düz mütənasıbdır. Lakin, təəssüf ki, məktəblərimizdə hələ də daha çox sovet dövründən qalma fundamental biliklərə əsaslanaraq, riyazi təminlə desək, düz mütənasıbdır. Lakin, təəssüf ki, məktəblərimizdə hələ də daha çox sovet dövründən qalma fundamental biliklərə əsaslanaraq, riyazi təminlə desək, düz mütənasıbdır.

Ümumi təhsil məktəbində təhsilin məzmunu

Kitab müəllifi tələbələrə səriştələrin inkişafı məsələsinin də zəruri olduğunu vurğulayır və tamamilə düzgün olaraq bunu Boloniya prosesinin əsas tələbi kimi dəyərləndirir, səriştələrin bu və ya digər çeşiddə ali təhsil müəssisələrində və orta məktəblərin kurikulum-

lari - təhsil proqramlarında öz əksini tapdığını qeyd edir, lakin bu səriştələrin aşılanması mexanizmlərinin, səriştələrin formalaşdırılması metodologiyasının daha əhatəli şəkildə açıqlanmasının zəruriliyini göstərir.

Son söz əvəzi

Kitabda məktəbəqədər təhsil, təhsilin idarə olunması və digər aktual məsələlər haqqında dəyərli fikirlər vardır. Hesab edirik ki, kitab təhsil sahəsində çalışanların hamısı üçün faydalı olmaqla bərabər, təhsilin inkişafında nəzərəçarpan əhəmiyyət kəsb edəcək, həyata keçirilən islahatların daha yüksək səviyyədə reallaşdırılmasına böyük rol oynayacaq və hər bir təhsil işçisinin stolüstü kitabına çevriləcək.